

Dr. Kiss Mária néprajztudóst

– A néprajz egyik fontos feladata, hogy elmúlt korok kultúrájával ismertesse meg a ma emberét. Igen fontos lenne, hogy néprajzot már középiskolás szinten is oktassanak, ugyanis ez a kultúra egy szelete, amellyel minden fiatalnak meg kellene ismerkednie. – mondja Dr. Kiss Mária, amikor a Magyar Tudományos Akadémia egyik budai várbeli hűvös szobájában beszélgetünk. – Tapasztaltam, hogy ha valaki nem ismeri szűkebb környezetét kultúráját, nem érti a tágabb összefüggéseket sem!

Még fokozottabban áll ez a nemzetiségekre, kisebbségekre, mondja, hiszen ha ismerik múltjukat, nem gyökértelenek, könnyebben értik meg azokat a hatásokat, amelyek itt érik őket, vagyis például nem lesz egymásnak idegen a szerb és a magyar.

A néprajztudós Zomborban született, édesanyja szerb, édesapja pedig a híres, szintén néprajz- és zenetudós Kiss Lajos, így a kislány kétnyelvű lesz, tudatosan nevelik így. Magyar egyetemen tanul, 1959-ben szerez néprajz-múzeológus diplomát – és már ekkor rendszeresen jár Pomázra gyűjteni.

– A kétnyelvűségem bizonyosan meghatározó volt abban, hogy a tanárim a Buda környéki szerbekre irányították figyelmemet – emlékezik. – Jankó János néprajzos, Vujcicsics Tihamér zeneszerző is pomázi volt, ők már előttem publikáltak, így Deisinger Margit, a szentendrei múzeum igazgatója is. Mindenesetre én a néprajzon belül a népszokásokkal kezdtem foglalkozni. Amikor az 50-es évek derekán Pomázra jártam, mintegy négyszáz szerb, kevés német, szlovák és magyar élt Pomázon. Szívesen fogadtak a szerb családok, hiszen anyanyelvükön szóltam hozzájuk és legtöbbször ünnepeikre, tehát kedves dolgaikra emlékeztettem őket.

Dr. Kiss Máriát az esztendő ünnepei foglalkoztatták egy olyan településen, amelynek különös jellegzetessége, hogy miután a múlt századi filoxéra járvány idején elpusztultak a pomázi szőlők is, a pomáziak kétlakiak lettek: a közeli fővárosban dolgoztak, de a gyümölcstermesztés a mai napig jelentős maradt náluk. Az archaizmusokat gyűjtötte a néprajzkutató, mi az, amit megőriztek dallamban, szokásban, társadalmi helyzetükben: mi az, ami megmaradt és miért.

– Számomra ezek a gyűjtések azért is érdekesek voltak, mert amit Pomázon megtaláltam, azzal találkozhattam a Vajdaságban és Szer-

biában. Később persze rájöttem, mennyire fontosak a mai szokások, vagyis az, ami változik. Hiszen az emberek nem elszigetelten élnek – bár az ősi pravoszláv vallás megőrzőként hatott – változnak és velük alakulnak-változnak a szokások is. Ebből a nagy anyagból lett azután a szakdolgozatom, amely a „Pomázi szerbek ünnepnapjai” címet viselte.

Munkájában Dömötör Tekla és Ortutay Gyula irányították és a sikeres szakdolgozattal végleg eljegyezte magát az akkor „délsláv”-nak nevezett néprajzkutatással Magyarországon: összehasonlító néprajzi kutatások következtek a katolikus sokácoknál és bunyevácoknál, akik horvátok, ösztöndíjjal egyre többször volt alkalma Jugoszláviában is gyűjteni, 1971–1974 között aspiránsként dolgozik a tanszékvezető Ortutay Gyulánál, de már professzora halála után kandidált. 1974-ben nevezik ki a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjának tudományos munkatársává. Szerkesztője a „Magyarországi délslávok néprajza” című sorozatnak, dolgozik a Néprajzi Lexikonba és 1977-ben megírja „A magyarországi délslávok folklórkutatásának áttekintése” című könyvét. Addig bejárta már-Lórév, Pomáz, Szentendre, Budakalász, Csobánka községeket. Baja és Kalocsa környékét, Dusnokot, Bátyát, Hercegszántót. Szerb, német, orosz nyelven és természetesen magyarul publikál, eddig mintegy hatvan tanulmánya jelent meg. 1988-ban az Akadémiai Könyvkiadó adta ki második könyvét, amelynek „Délsláv szokások a Duna mentén” a címe.

– Az én munkámban, tehát a néprajzban nincsenek határok. Hiszen olyan sok minden van, ami közös, ami összeköt, mint például a közös hősök, Mátyás király, mondjuk. Hatalmas mondaanyag van róla, nemcsak magyarul, hanem a szlovéneknél is, ugyanígy Hunyadi Jánosról és még sorolhatnám. Jugoszlávia széthullásával sajnos megszűntek az intézményközi hivatalos kapcsolatok, ez nehezíti a munkát, de természetesen nem szűntek meg a kapcsolataim. Most egyébként egy óriási anyaggal dolgozom és ebben készülök publikálni az elkövetkezendő években: ez összehasonlító néprajzi kutatás, a karácsonyi szokások Pomázon (tuskoégetés) és egyes balkáni és skandináv népeknél.

Ez év szeptemberétől Dr. Kiss Mária új feladatra készül, a szegedi József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén fog tanítani. Mit? A hazai szerbek, horvátok, szlovének, bolgárok néprajzából viseletüket, szokásaikat, településtörténetüket, építkezési szokásaikat, a házbelsőket és így tovább.

– Az elmúlt negyven évben igen kevesen voltunk úgynevezett hazai nemzetiségi kutatók, szinte számon tudjuk tartani egymást, vagyis nincs utánpótlás, kevés a fiatal néprajzos – mondja Dr. Kiss Mária. – Vonzóbbá kellene tenni ezt a pályát a fiatal szakemberek számára!

Mayer Éva

Dr. Kiss Mária 1935-ben született Zomborban. 1959-ben szerez néprajz-múzeológus diplomát Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. A Magyar Néprajzi Társaság főmunkatársa, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság és több külföldi néprajzi társaság tagja. Könyvei: „A magyarországi délslávok folklórkutatásának áttekintése”, TIT, 1977. „Délsláv szokások a Duna mentén”, Akadémiai Kiadó, 1988. Itt közölt írását utóbbi könyvéből vettük át.